

Strategické environmentálne hodnotenie ako jeden z nástrojov presadzovania alternatívnych prístupov rozvoja spoločnosti

M. Kozová, R. Vrbenský: Strategic Environmental Assessment as a Tool for Achievement of Sustainable Development in the Slovak Republic. Život. Prostr., Vol. 32, No. 4, 201–205, 1998.

The Act No. 127/1994 of the National Council of the Slovak Republic on Environmental Impact Assessment contains requirements to assess important development policies and legislation proposals in relation to their assumed impact on environment. This tool, so called Strategic Environmental Assessment (SEA), has a potential to incorporate the sustainability principles into development policies and to take into consideration also the alternative development approaches. The paper describes the current situation of SEA implementation in the Slovak Republic with particular focus on practical experience gained during implementation of pilot projects.

Zákon NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (ďalej "zákon") vyžaduje povinné hodnotenie návrhov zásadných rozvojových koncepcií, územnoplánovacej dokumentácie a všeobecne záväzných právnych predpisov z hľadiska ich predpokladaných vplyvov na životné prostredie. Zákon vytvoril na uplatňovanie SEA základný legislatívny priestor, praktickú stránku realizácie tohto procesu bolo treba podporiť vhodným metodickým postupom. Už r. 1994 bola vypracovaná pre Ministerstvo životného prostredia SR informatívna metodická príručka k tejto problematike (Kozová, Spáčilová, Huba a kol., 1994), ktorú r. 1995 MŽP SR publikovalo v rámci série metodických príručiek k zákonu. V r. 1996 boli pre MŽP SR vypracované k § 35 zákona dva projekty:

- "Strategické environmentálne hodnotenie (SEA) ako jeden z nástrojov realizácie environmentálnej politiky a stratégie trvalo udržateľného rozvoja" (Kozová a kol., 1996).

- "Vypracovanie metodiky pre posudzovanie vplyvov územnoplánovacej dokumentácie (ÚPD) na regionálnej a sídelnej úrovni na životné prostredie v zmysle § 35 odsek 1 písmeno b) zákona č. 127/1994 o posudzovaní vplyvov na životné prostredie" (Finka a kol., 1996).

Výstupom oboch projektov bol **návrh zásad vykoná-**

vacej vyhlášky MŽP SR, ktorou sa ustanovuje podrobnejšia úprava hodnotenia vplyvov niektorých druhov rozvojových koncepcií, územnoplánovacej dokumentácie a právnych predpisov na životné prostredie, dôvodovej správy k tejto vyhláške a metodických príručiek. V r. 1997 zadalo MŽP SR vypracovanie dvoch doplnujúcich projektov na aktualizáciu a dopracovanie predchádzajúcich projektov, a to: "Ďalšie overovanie a upresňovanie metodických postupov pre environmentálne hodnotenie územnoplánovacej dokumentácie na regionálnej a sídelnej úrovni v zmysle § 35 zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie" (Krumpolcová a kol., 1998) a "Aktualizácia a doplnenie návrhu zásad vyhlášky, dôvodovej správy a metodickej príručky, časť: Hodnotenie vplyvov zásadných rozvojových koncepcií a všeobecne záväzných právnych predpisov na životné prostredie" (Kozová a kol., 1997).

Príklady implementácie SEA na rozvojové koncepcie v Slovenskej republike

Napriek pomernej novosti celého procesu SEA a jeho metodológie v Slovenskej republike, existujú už prvé príklady implementácie princípov § 35 zákona. Medzi

prvé príklady uplatnenia SEA na *zásadné rozvojové koncepcie na národnej a regionálnej úrovni* patria: Koncepcia vodohospodárskej politiky SR Vodárska koncepcia východoslovenského regiónu, Aktualizácia energetickej koncepcie pre SR do r. 2005 s výhľadom do r. 2010 a Aktualizovaná energetická koncepcia pre SR do r. 2005. Všetky však boli do značnej miery poznačené absenciou vykonávacej vyhlášky k § 35 zákona, ktorá by upravovala a formalizovala celý proces. Aj napriek tomu, že v niektorých prípadoch išlo skôr o improvizáciu ako o formalizovaný postup SEA, nadobudnuté skúsenosti sa mohli vhodne využiť pri uskutočňovaní ďalších krokov smerom k širokej implementácii procesu SEA v Slovenskej republike.

Koncepcia vodohospodárskej politiky SR (obstarávateľ: Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 1994). Národná rada SR schválila r. 1994 *Koncepciu vodohospodárskej politiky SR (KVHP)*. V časti C uznesenia žiada vládu Slovenskej republiky posúdiť Koncepciu vodohospodárskej politiky a koncepciu "*Voda pre 3. tisícročie*" postupom posudzovania vplyvov na životné prostredie. Za pozitívne treba považovať, že vláda SR uložila ministrom pôdohospodárstva v spolupráci s ministrom životného prostredia zohľadniť v rámci otvorenosti dokumentu alternatívny návrh vodohospodárskej koncepcie s názvom "*Voda pre 3. tisícročie*", ktorú predložili mimovládne organizácie (Slovenská riečna sieť, SZOPK, Spoločnosť pre trvalo udržateľný život na Slovensku) a zohľadniť ustanovenia zákona nielen pre oblasť jednotlivých navrhovaných investičných akcií, ale aj pre koncepciu ako celok.

Vzhľadom na zložitosť hodnotenia rozvojových koncepcií, a na to, že hodnotenie prebiehalo už po schválení koncepcie, bola snaha predovšetkým o komplexné odborné posúdenie oboch koncepcií, pričom práve odborné stanoviská mali objektivizovať celý proces posudzovania. Z tohto dôvodu MŽP SR požiadalo o odborné stanovisko 15 organizácií. 4. mája 1995 sa uskutočnil na MŽP SR seminár, ktorého účelom bolo vyjasnenie a spresnenie stanovísk odporúčaných MŽP SR pred formulovaním záverečného stanoviska. Záverečné odporúčania obsahovali viacero pomerne progresívnych návrhov, napr.:

- koncepcie nemožno chápať ako konfrontačné, stávajú ich proti sebe, ale v budúcnosti treba vhodne spojiť progresívne prvky oboch koncepcií,

- z dôvodu možnosti aplikácie opatrení navrhnutých v druhej koncepcii na doplnenie prvej koncepcie je však nevyhnutné vytvoriť podmienky na overenie reálnosti predpokladaných účinkov environmentálnych postupov a opatrení na hydrologický proces a odtokový cyklus v prírodných podmienkach a zdokumentovať možnosti využívania alternatívnych zdrojov vody bez

veľkých vodných nádrží, znižovania strát v rozvodných sieťach, diferencovaného využívania pitnej a úžitkovej vody, revitalizačných opatrení v povodiach z hľadiska bilančného, technického, ekonomického a prevádzkového,

- v prípade pozitívnych výsledkov overovania treba tieto opatrenia zapracovať do hydroekologických a vodohospodárskych plánov a programov jednotlivých povodí,

- pri rozpracúvaní koncepcie na úroveň plánov a programov treba preferovať celospoločenský prístup pred rezortným, doplniť niektoré nové a presnejšie informácie, zohľadniť tendencie ďalšieho vývoja ekonomiky, ako aj meniace sa premenné prírodno-krajinného, demografického a socioekonomického charakteru,

- zväziť primerané uplatnenie princípu subsidiarity, pričom treba, aby návrhy opatrení v jednotlivých oblastiach vodného hospodárstva boli prispôsobené lokálnym a regionálnym podmienkam (prírodným, finančným, časovým) a na základe ich špecifik boli v plánoch, programoch a projektoch všeobecné opatrenia KVHP modifikované a upravované.

Proces hodnotenia ovplyvnil rozdielny charakter predložených materiálov. KVHP predstavovala koncepcný materiál s konkrétnymi, väčšinou "tradičnými" nástrojmi na dosiahnutie cieľov a *Voda pre 3. tisícročie* bola skôr návrhom environmentálne prijateľných prístupov a nástrojov na dosiahnutie cieľov. Vo väčšine prípadov ich však bolo treba odskúšať. Preto bola aj v odporúčaniach záverečného stanoviska formulovaná požiadavka na realizáciu (financovanie) pilotných projektov na overenie navrhovaných environmentálne priaznivých opatrení, zameraných napríklad na celoplošnú ochranu povodí, znižovanie strát vody v rozvodoch atď. Po úspešnom overení by sa mali zapracovať do oficiálnej koncepcie vodohospodárskej politiky. Významným obmedzením celého procesu bol fakt, že sa dodatočne hodnotila rozvojová koncepcia, ktorá už bola schválená. Výrazne to limitovalo možnosť účasti verejnosti, voľby alternatív, zakomponovania zmierňujúcich opatrení atď., čím bol limitovaný aj celkový výsledok procesu SEA.

Hodnotenie vodárskej koncepcie východoslovenského regiónu z hľadiska predpokladaných vplyvov na životné prostredie (obstarávateľ: Vodohospodárska výstavba, š. p., 1995). V tejto úlohe išlo o prvý príklad vypracovania správy SEA na Slovensku. Požiadavka vypracovať túto koncepciu vyplynula v pripomienkach, ktoré prišli MŽP SR k úlohe: "Environmentálne hodnotenie alternatív zabezpečenia pitnej vody pre Prešov a Košice". MŽP SR určilo v rozsahu hodnotenia tejto úlohy vypracovať ako súčasť riešenia

aj vodárenskú koncepciu pre východoslovenský región vo variantných riešeniach. V nadväznosti na vodohospodársku koncepciu boli vypracované dve variantné riešenia regionálnej vodárenskej koncepcie:

- prvý variant bol založený na požiadavkách schválenej Koncepcie vodohospodárskej politiky SR, ktorú vypracovalo Ministerstvo pôdohospodárstva SR r. 1994,
- druhý variant vychádzal z alternatívnej vodohospodárskej koncepcie "Voda pre tretie tisícročie".

V rámci správy sa variantné riešenia hodnotili aj z hľadiska predpokladaných vplyvov na životné prostredie. Vo februári a marci 1996 prebiehali postupne v jednotlivých obciach verejné prerokovania dokumentácie (správ a hodnotení) k úlohe "Environmentálne hodnotenie alternatív zabezpečenia pitnej vody pre Prešov a Košice". Veľká pozornosť sa venovala najmä efektívnosti variantných riešení. Na všetkých verejných prerokovaniach sa zúčastnili zástupcovia významných slovenských mimovládnych organizácií, ako aj nezávislí experti, ktorí spolu s obyvateľmi dotknutých obcí vyjadrili svoje stanoviská.

Obce v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami (najmä MVO Ľudia a voda) vypracovali a predložili vlastnú alternatívu hospodárenia s vodou v povodí hornej Torysy a zásobovania regiónu vodou. V r. 1995 a 1996 zorganizovali viaceré MVO letné brigádnické tábory na hornej Toryse v rámci kampane Modrá alternatíva. Počas nich začali s modelovane realizáciou navrhovanej alternatívy. V r. 1996 začali vydávať rovnomenný časopis, venovaný najmä tejto problematike. V rokoch 1995 a 1996 realizovala STUŽ SR projekt Možnosti trvalo udržateľného rozvoja regiónu juhovýchodnej časti Levočských vrchov vo vzťahu k jeho vodohospodárskemu využitiu (Hanušin, Huba, Lacika, Szekely, 1996).

Na základe výsledkov procesu posudzovania, zväženia všetkých očakávaných vplyvov navrhovaných variantných riešení, záznamov z verejných prerokovaní a ďalších pripomienok, expertíz a štúdií, vydalo MŽP SR 15. novembra 1996 záverečné stanovisko, v ktorom neodporúča realizovať výstavbu Vodárenskej nádrže Tichý Potok, navrhovanej v rámci predloženého zámeru "Environmentálne hodnotenie alternatív zabezpečenia pitnej vody pre Prešov a Košice". Z vykonaného procesu posudzovania vyplynulo, že z hľadiska záujmov životného prostredia je najvýhodnejší nulový variant. MŽP SR odporučilo vo svojom záverečnom stanovisku komplex úsporných opatrení v zmysle pripomienok MVO a nezávislých expertov. Vzhľadom na odbornú komplexnosť posudzovania tohto problému a zväženie alternatív, ako aj aktívne zapojenie zainteresovaných orgánov, organizácií a širokej verejnosti, najmä MVO v dotknutom území, možno celý priebeh hodnotenia považovať za veľmi úspešný a produktívny.

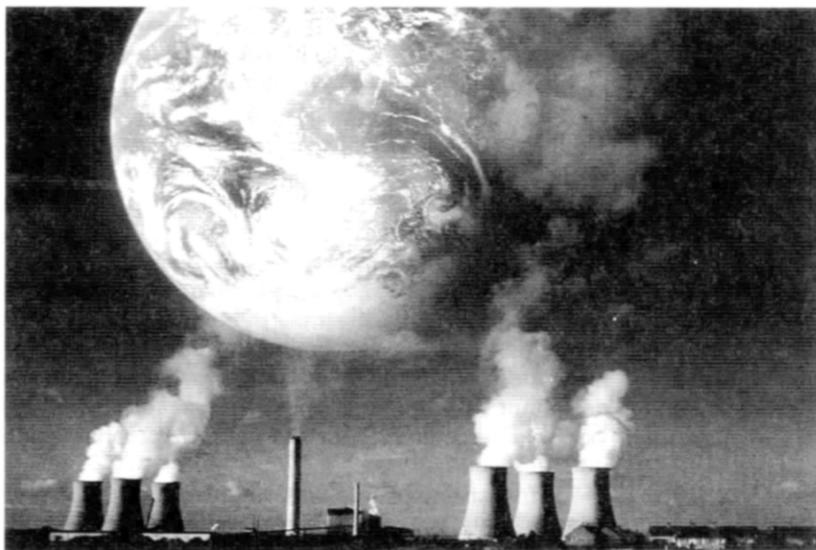
Aktualizovaná energetická koncepcia pre SR do r. 2005 s výhľadom do r. 2010 (obstarávateľ: Ministerstvo hospodárstva SR, 1995, 1997). V čase, keď zákon vstúpil do platnosti, bola už "Energetická koncepcia pre Slovenskú republiku do roku 2005" vypracovaná. Túto koncepciu vzala vláda SR na vedomie r. 1993 s tým, že jej aktualizácie sa budú predkladať v dvojročných intervaloch. Z hľadiska ďalšieho smerovania hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja Slovenska sa energetická koncepcia považuje za kľúčovú, a preto sa tejto problematike venuje zo strany odborníkov, MVO, podnikateľov, ale aj širokej verejnosti, mimoriadna pozornosť. Ide predovšetkým o novonastolenú požiadavku dosiahnuť zásadnú zmenu v súčasnom smerovaní slovenskej energetiky s dôrazom na zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja.

Zjednodušený postup SEA sa uplatnil r. 1995 v procese prípravy "Aktualizácie energetickej koncepcie pre Slovenskú republiku do r. 2005 (s výhľadom do r. 2010)". Verejná diskusia a posudzovanie AEK (1995) priniesli organizátorom (MŽP SR a MH SR) nové skúsenosti a tiež posilnili kontakty medzi MVO a odborníkmi. Okrem toho, v období 1996 a 1997 pripravilo MH SR a Úrad jadrového dozoru SR návrhy nových nosných právnych úprav z oblasti energetiky (zákona NR SR o mierovom využívaní jadrovej energetiky, zákona NR SR o energetickom hospodárstve a zákona NR SR o hospodárení s energiou). V tomto období sa tiež začali pripravovať ďalšie zásadné zmeny cenovej politiky v oblasti energetiky. Všetky uvedené skutočnosti zvýšili záujem MVO, odborných inštitúcií, podnikateľskej sféry, ako aj širokej verejnosti o problematiku slovenskej energetiky.

V r. 1997 sa uplatnil proces SEA na "Aktualizovanej energetickej koncepcii pre Slovenskú republiku do roku 2005". Už na začiatku augusta 1996 MH SR vypracovalo návrh osnovy pre "Energetickú politiku Slovenskej republiky" a požiadalo aj MVO, aby pripravili k jej osnove pripomienky. V októbri 1996 dostali MVO z MH SR na pripomienkovanie nový, upravený návrh osnovy, tento raz však išlo o návrh osnovy "Aktualizovaná energetická koncepcia pre SR do r. 2005" (ďalej AEK 1997). Na základe požiadavky poslancov Výboru NR SR pre životné prostredie a ochranu prírody pripravilo MH SR na zasadnutie tohto výboru 22. januára 1997 dva koncepčné materiály: "Tézy aktualizácie energetickej koncepcie pre Slovenskú republiku do r. 2005" a "Porovnanie jadrového a nejadrového variantu". Výbor predložený materiál neschválil a vrátil ho MH SR na prepracovanie.

Z hľadiska konkrétneho uplatnenia procesu SEA r. 1997 možno pozitívne hodnotiť tieto body:

- MH SR zverejnilo znenie textu AEK 1997 ešte pred verejnou diskusiou, ktorá sa konala 3. júna 1997. Nešlo teda iba o zverejnenie oznámenia o príprave koncepcie (ako to vyžaduje zákon).

- MH SR v spolupráci s MŽP SR zorganizovalo verejné prerokovanie AEK 1997, ktoré malo v porovnaní s verejným prerokovaním AEK r. 1995 korektnjší priebeh, bola lepšia vyváženosť vystúpení obidvoch strán – predkladateľa i oponentov koncepcie.

- MŽP SR aj pri tomto environmentálnom hodnotení požiadalo o expertné posúdenie externých oponentov z rôznych záujmových oblastí. Treba pozitívne hodnotiť, že jednotliví experti mali možnosť priamo prezentovať svoje pripomienky v rámci vstupného bloku vystúpení. Celkove prišlo k AEK 1997 oveľa viac pripomienok, ktoré boli doručené na MŽP SR alebo priamo na MH SR.

- Závery prerokovania AEK 1997 z hľadiska jej vplyvu na životné prostredie boli na rozdiel od procesu SEA r. 1995 zaslané všetkým účastníkom konferenčného prerokovania.

Napriek tomu, že MH SR malo k dispozícii všetky pripomienky z prerokovania AEK 1995, ďalšie pripomienky od odborníkov a MVO prednesené v NR SR, pripomienky k pripravovanej legislatíve atď., pri spracovaní AEK 1997 neboli dostatočne zohľadnené. Pre budúcnosť tak vznikla opodstatnená nedôvera širokej verejnosti voči takýmto akciám a k celému procesu SEA. Za zásadný nedostatok celého procesu SEA však treba považovať, že nebol predložený jadrový variant rozvoja slovenskej energetiky. Opäť chýbalo ekonomické a environmentálne porovnanie jadrového a nejadrového variantu riešenia energetickej koncepcie Slovenska a analýza možností dlhodobých trendov rozvoja trvalo udržateľnej energetiky. V AEK 1997 chýbala napr. analýza účinnosti (resp. vysvetlenie dôvodov neúčinnosti) realizovaných racionalizačných programov

a opatrení, analýza doterajšieho vývoja spotreby energie v SR, opätovne sa podcenili možnosti využitia obnoviteľných zdrojov energie v podmienkach SR, nedostatočne sa riešil vzťah energetiky k životnému prostrediu a pod.

Zhodnotenie procesu SEA v Slovenskej republike

Perspektíva uplatnenia SEA ako nástroja implementácie princípov, kritérií a indikátorov trvalej udržateľnosti na národnej a regionálnej úrovni veľmi výrazne závisí od celkovej spoločenskej situácie v danej krajine. Otvorená, flexibilná politická a inštitucionálna štruktúra je kľúčovou podmienkou efektívneho uplatnenia SEA.

Ak analyzujeme doterajšie skúsenosti s uplatňovaním environmentálneho hodnotenia zásadných rozvojových koncepcií v SR (ale aj v ďalších krajinách prechádzajúcich ekonomickou transformáciou) a porovnáme ich s pozitívnymi skúsenosťami v zahraničí, môžeme konštatovať, že štandardný proces SEA má oveľa širšie postavené ciele, ako sú definované v našom zákone. V procese SEA sa musí zabezpečiť, aby sa už počas tvorby koncepčných materiálov poskytli verejnosti všetky relevantné informácie a aby boli všetci účastníci zainteresovaní na otvorenom procese pripomienkovania. Mimoriadne významné je, aby bola jasne definovaná zodpovednosť jednotlivých orgánov za prípravu koncepcií, plánov a programov a aby bol výsledok SEA zohľadnený v nasledujúcom rozhodovacom procese, a potom monitorovaný.

Realizované procesy SEA spomínaných troch rozvojových koncepcií ukázali prínosy, ale aj slabé miesta procesu v podmienkach SR. Z konkrétnych nedostatkov by sme chceli upozorniť najmä na nasledujúce problémy:

- V Slovenskej republike sa nevenuje dostatočná pozornosť vypracovaniu a porovnaniu skutočne alternatívnych návrhov rozvoja.

- V rámci environmentálneho hodnotenia sa nevenovala dostatočná pozornosť vytvoreniu účinného systému monitorovania implementácie koncepcie do praxe s cieľom rešpektovať požiadavku objektívneho a transparentného spôsobu kontroly plnenia, účinnosti a efektívnosti navrhovaných opatrení.

- Nedodržala sa požiadavka transparentnosti procesu prípravy koncepčných materiálov. Predkladatelia týchto materiálov (v rozpore s pozitívnymi skúsenosťami

mi zo zahraničia) si neuvedomujú veľký prínos, ktorý aj pre nich vyplynie zo zabezpečenia aktívnej účasti verejnosti.

- Slabú úlohu zohrali verejnoprávne médiá (rozhlas a televízia). Sme presvedčení, že práve kľúčové koncepcné materiály, ktoré sa dotknú prakticky všetkých obyvateľov Slovenska, by mali byť v čo najväčšej možnej miere predmetom verejných diskusií.

- Iba veľmi malá pozornosť sa venovala komplexnému posúdeniu kvality predkladaných koncepcných dokumentov.

- Aj keď bola verejnosť zapojená do procesu environmentálneho hodnotenia niektorých pripravovaných koncepcií a pripravila veľa podnetných pripomienok, príslušné orgány ich efektívne nevyužili. Chýbalo tiež transparentné vyhodnotenie, ako a ktoré z pripomienok sa využili, resp. zdôvodnenie, prečo sa nevyužili.

Za najväčší nedostatok v súčasnosti však považujeme to, že SEA sa ani zďaleka neuplatňuje na všetky zásadné rozvojové koncepcie (dokonca ani na koncepcie pripravované v rámci rezortu MŽP SR), ako to vyžaduje zákon. Procesom environmentálneho hodnotenia neprešli napr. také dôležité koncepcie a programy, ako: "Priemyselná politika SR" (1995), "Surovinová politika v oblasti nerastných surovín" (1995), "Program transformácie a rozvoja železničnej dopravy do r. 2000" (1995), "Zámery rozvoja cestovného ruchu na Slovensku a návrh zriadenia agentúry" (1995), "Dlhodobý program rozvoja železničných ciest" (1996), "Program odpadového hospodárstva do r. 2000" (1996), "Koncepcia nakladania s odpadom zo septikov a žúmp" (1996), "Koncepcia územného rozvoja Slovenska" – II. návrh (1997) a ďalšie. Za nevyhovujúci možno okrem toho považovať aj obsah predkladaných koncepcných dokumentov. Treba podstatne rozšíriť ich hodnotenie z hľadiska vplyvov na životné prostredie. Z celkovej úrovne predkladaných koncepcných dokumentov vyplýva, že ich predkladatelia nie sú podrobnejšie oboznámení s nosnými environmentálnymi koncepcnými dokumentmi, ako sú Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky, Národný environmentálny akčný program, AGENDA 21 a nie sú oboznámení s princípmi, kritériami a indikátormi trvalo udržateľného rozvoja, ktoré treba pri vypracovaní návrhu koncepcie a právnych predpisov brať do úvahy.

Literatúra

Finka, M. a kol., 1996: Vypracovanie metodiky pre posudzovanie vplyvov územnoplánovacej dokumentácie (ÚPD) na regionálnej a sídelnej úrovni na životné prostredie v zmysle § 35 odsek 1 písmeno b) zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné

prostredie. Centrum EIA Slovakia. Bratislava, MŽP SR.

Hanušín, J., Huba, M., Lacika, J., Szekely, J., 1996: Možnosti trvalo udržateľného rozvoja regiónu juhovýchodnej časti Levočských vrchov vo vzťahu k jeho vodohospodárskemu využitiu. Spoločnosť pre trvalo udržateľný život v SR.

Kozová, M., Spáčilová, R., Huba, M. a kol., 1994: Metodická príručka k hodnoteniu návrhov rozvojových koncepcií z hľadiska ich vplyvov na životné prostredie (zákon NR SR č. 127/1994 Z. z. § 35), MŽP SR, Bratislava, 86 pp.

Kozová, M. a kol., 1996: Strategické environmentálne hodnotenie (SEA) ako jeden z nástrojov realizácie environmentálnej politiky a stratégie trvalo udržateľného rozvoja, 1., 2., 3. časť a prílohou časť. Centrum pre posudzovanie vplyvov na životné prostredie pri KKE PRIF UK, MŽP SR Bratislava.

Kozová, M. a kol., 1997: Aktualizácia a doplnenie návrhu zásad vyhlášky, dôvodovej správy a metodické príručky. Časť: Hodnotenia vplyvov zásadných rozvojových koncepcií a všeobecne záväzných právnych predpisov na životné prostredie, MŽP SR, 97 pp.

Krumpolcová, M. a kol., 1997: Ďalšie overovanie a upresňovanie metodických postupov pre environmentálne hodnotenie územnoplánovacej dokumentácie na regionálnej a sídelnej úrovni v zmysle § 35 zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, MŽP SR, Bratislava, 67 pp.

Doc. RNDr. Mária Kozová, CSc. (1948), vedúca katedry krajinnej ekológie, PRIF UK, Mlynská dolina B-2, 842 15 Bratislava. E-mail: kozova@fns.uniba.sk

Mgr. Rastislav Vrbenský (1970), do r. 1997 pracovník odboru posudzovania vplyvov na životné prostredie a medziodvetvových vzťahov MŽPSR, v súčasnosti REC, Vysoká 18, 811 06 Bratislava.

E-mail: rec@changenet.sk